

Радмило МАРОЈЕВИЋ /Београд/

СТАНДАРДИЗАЦИЈА И ПЈЕСНИЧКИ ЈЕЗИК

1. У в о д. — У овом раду се расправља о односу књижевног језика, који се успоставља стандардизацијом, и пјесничког језика, односно језика књижевности, који се у сваком појединачном тексту успоставља критичким (научним) издањем. Али нећемо расправљати о природи та два процеса, него о „цитурању” пјесничког језика у књижевном језику, о елементима пјесничког језика у стандардизацији.

2. Прво питање на коме ћемо се задржати је т е р м и н о л о ш к о: какав је однос између термина *књижевни језик* и израза *језик књижевности* (који у суштини није термин)?

Овом питању је, између осталог, посвећен наш чланак „Српски језик данас” (полемика с Драгољубом Петровићем), па ћемо из њега цитирати одговарајуће мјесто: „Пошто се онако лијепо исанкао на методологији, дијалектолог се залетио и у терминологију. „Сви референти” — открива овај новојављени терминолог — на Научном скупу „Статус ијекавице у стандардном српском језику” (Никшић, 17. јун 1994) „једноставно су промашили тему, јер су се окупили да расправљају о статусу ијекавице у *стандардном српском језику*, а сви говорили *једино* о њеном статусу у *књижевном језику*” (с. 273). Тако су „лингвисти од знања, угледа и савести’ (по поменутој Маројевићевој квалификацији) расправљали *једино о ономе што нигде никад нико није довео у сумњу* и што просечан студент добро схвати после прве (они мало ‘тежи’ — после друге) године студија: они оперишу термином *књижевни језик*, а термин *стандардни језик* служи им само као ‘стилска резерва”’ (с. 273-274). Без икакве аргументације Петровић закључује да „лингвисти не знају неке основне односе између *стандардног* и *књижевног* је-

зика” (с. 275). / Да просјечан новосадски студент и пошто докторира и постане професор на Ивићевој катедри не схвата појмовно-терминолошку разлику између *књижевног језика* и *језика (лијепе) књижевности*, показује чланак који је предмет наше расправе. Кад би се Петровић отргнуо из уског дијалектолошког видика једне Белановице у широке просторе словенске науке, схватио би да се не може положити ни први колоквијум ако се појмовно-терминолошки не разликује *књижевни језик* (руски *литературный язык*) од *језика књижевности* (руски *язык художественной литературы*). Да то није само у русистички, показује двотомни рјечник словенске лингвистичке терминологије објављен у Прагу 1977. и 1979. године под насловом *Slovník slovanské lingvistické terminologie* / Словарь славянской лингвистической терминологии / Dictionary of slavonic linguistic terminology [1-2. Praha: Academia, 1977-1979]. У том дјелу, у којем су српску („српскохрватску = хрватско-српску”) терминологију урадили Павле Ивић (већим дијелом) и Далибор Брозовић [1. С. XII] као терминолошки еквиваленти наводе се чешко *spisovný jazyk* (исто и у словачком, слично у лужичкосрпским књижевним језицима), пољско *język ogólny (literacki)*, руско *литературный язык* (слично је у белоруском, украјинском и македонском), бугарско *книжовен (литературен) език*, словеначко *knjižni jezik*, енглеско *standard language, literary language* 1, француско *langue littéraire*, њемачко *Schriftsprache, Hochsprache* [1. С. 22-23]. У најновијој пољској предметној литератури, сходно најновијим публикацијама, преовлађује термин *język ogólny* „општи језик” и његова варијанта *język ogólnonarodowy* „општенародни језик”, док термин *język literacki* „књижевни језик” остаје у другом плану. Посљедњих година се запажа све чешћа употреба у истом значењу и термина *język standardowy* и у пољској лингвистички. Не би требало подсјећати, али због мојег опонента морам, да су то све терминолошки синоними. / Као што се из наведеног прегледа види, од дванаест словенских књижевних језика (укључујући и оба лужичкосрпска) и три велика свјетска језика несловенска, термин *standard language* као основни наводи се само у енглеском и као алтернативни само у српском: *књижевни (стандардни) језик*. И у српском је то, наравно, творбено адаптиран калк енглеског термина. / У енглеском је наведени термин посљедњих деценија преовладао најприје зато што је његов конкурент *literary language* двозначан: поред 1. значења „књижевни језик” (чешки *spisovný jazyk*, руски *литературный язык*) он је и основни термин за 2. значење „језик (лијепе) књижевности” (чешки *literární jazyk*, руски *язык художественной литературы*), поред

описног термина *language of literature*. За ово друго значење терминологијом рјешење Ивић и Брозовић налазе калкирајући истовремено и чешки и руски термин: *литерарни језик, језик уметничке/умјетничке књижевности*. / Зашто је у нашу лингвистику поред одличног (устаљеног и једнозначног) термина *књижевни језик* уведена и варијанта *стандардни језик*, није спорно. Тај термин је широко пропагирао Ивићев терминологијом (и не само терминологијом) коаутор Далибор Брозовић, из тактичких разлога: да би се лакше из варијантно разуђеног али јединственог (Вуковог и вуковског) српског *књижевног језика* (по Новосадском договору: „српскохрватскога књижевног језика”) сепарирао хрватски *стандардни језик*. Кад је тај циљ остварен, Хрвати су се вратили основном термину *књижевни језик* (упореди наслове фундаменталних граматичких дјела која се у Загребу штампају). / Термин *стандардни језик* поново добија политичку улогу: помоћу њега Брозовићев коаутор и његови малобројни и безначајни пулени (које сам ја недавно означио кованицом *павлобранитељи*) покушавају да преведу Србе жедне преко воде: тобоже ми вам не укидамо ијекавицу из *књижевног језика* (српскохрватског) него само из *стандардног језика* (српског). Видјели смо да су *књижевни језик* и *стандардни језик* терминологијом синоними и да термину *књижевни језик* (и његовом синониму) опонира термин *језик књижевности*, језик књижевних текстова, који не морају бити написани књижевним језиком него и у дијалекту или у жаргону. И ако би се стварно озаконила само екавица у стандардном језику, што ће рећи у књижевном језику, онда би и *Горски вијенац*, и српска народна поезија, и друга ијекавски написана дјела — све би то потпало под дијалекатску књижевност, а у перспективи би припало тзв. хрватском књижевном језику. / Мој опонент, дакле, није положио терминологијом колоквијум: он не разликује термин *књижевни језик* од термина *језик књижевности* и не зна да су термини *књижевни језик* и *стандардни језик* синоними. Наведену терминологијом разлику на самом почетку студија усвоји сваки слушалац на свим катедрама српског језика (осим ваљда новосадске), и на свим катедрама руског језика (па и новосадској), и не само на њима” [Маројевић 2001: 106-109].

3. Друго питање на коме ћемо се задржати је и л у с т р а т и в н о: какав је статус слоготворног *p* у књижевном језику у облицима типа *утро, затро*?

Ако је слоготворни изговор метрички условљен (конституише, на примјер, десетерац), он је обавезан и у књижевном језику. У Горском

вијенцу имамо два примјера у којима је такав изговор обавезан — у 210. и 304. стиху. У нашем критичком издању ти стихови гласе:

на комате раздобише царство,
србске [ср̂пскѣ] силе грдно [гр̂днѡ] сатријеше
великаши, траг им се утро [ўтро];

Имаш разлог војвода Милија,
и дабогда траг нам се затро [з̂атро]
кад под овом живјели марамом!

У текстолошким напоменама указујемо:

304 *tr̂ag* — им. у зн. ‘потомство’; *ẑatro* — метрички обавезан изг. слоговног [p] [види т. 0. 2. (3)]; *tr̂ag nam se ẑatro* — изр. у зн. ‘остали без (мушког) потомства’

210 *ўtro* — метрички обавезан изг. слоговног [p] [види т. 0. 2. (3)]

У Предговору уз критичко издање Горског вијенца [т. 0. 2. (3)] истичемо: „У прозодијској реконструкцији користимо знак за слоговност — само за *p* у примјерима: *utro* [утро] (210), *zatro* [з̂атро] (304), гдје је изговор слоговног [p] метрички обавезан” [Маројевић 2005: 10].

Али ако и није слоготворни изговор метрички условљен, он је обавезан у књижевном језику ако је извјесно да би такав изговор био аутентичан. Ако се цитира српска народна пословица у Вуковој интерпретацији: Дасам јуче умрѡ, не бих то данас чуо [Караџић 1936: 55]; Да сам јуче умрѡ, не бих то данас чуо [Караџић 1949: 55]. У оба издања дебелим јером, по Мркаљевом науку, Вук указује на слоготворност гласа *p* у облику *умро* (и у свим другим аналогним облицима), што значи да је такав изговор обавезан у изворном цитирању паремиолошке јединице.

ЛИТЕРАТУРА

Карацић 1849: *Народне српске пословице и друге различне као оне у обичај узете ријечи*. Издао их Вук Стеф. Карацић. У Бечу, 1849.

Карацић 1836: *Српске народне пословице и друге различне, као оне у обичај узете ријечи*. Издао их Вук Стеф. Карацић. На Цетињу, 1836.

Маројевић 2001: Радмило Маројевић. *Нови Рат за српски језик и правопис*. Лингвистички огледи из фонологије и ортографије. Београд — Подгорица — Бања Лука, 2001.

Маројевић 2005: Петар II Петровић-Његош. *Горски вијенац*. Критичко издање. Текстологија. Редакција и коментар Радмило Маројевић. Подгорица, 2005.

Радмило МАРОЕВИЧ

ЛИТЕРАТУРНАЯ НОРМА И ПОЭТИЧЕСКИЙ ЯЗЫК

Резюме

В первой части настоящей работы рассматривается отношение между понятием (и термином) *литературный язык*, который устанавливается литературной нормой, и понятием (и термином) *поэтический язык, язык литературы*, который в каждом отдельном случае устанавливается научным изданием текста. Но будем рассматривать не характер указанных двух процессов, а вопрос „цитирования” поэтического текста в литературном языке, т. е. элементы поэтического языка в процессе установления литературной нормы.

Теоретические положения во второй части работы иллюстрируются рассмотрением статуса слогового *p* в сербском литературном языке в формах типа *утро, затро*. Если произношение слогового *p* метрически обусловлено (оформляет, например, сербский десятисложник), оно обязательно и в литературном языке (например, при цитировании 210-го и 304-го стихов поэмы „Горный венец” Петра Петровича-Негоша [Маројевић 2005: 10]): Но если произношение слогового *p* и не метрически обусловлено, оно обязательно в литературном языке для передачи подлинного звучания текста, например при цитировании пословицы из сборника Вука Караджича: Да сам јуче умрѐ, не бих то данас чуо [Карацић 1949: 55].

